

Kulturmiljö och stadsbild

Tunnelbana till Arenastaden via Hagastaden

Samrådshandling 2015-11-26

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariernr:</u> -	Infoklass: K1

Innehållsförteckning

1	Nuvarande förhållanden, berörda värden	4
2	Lagrum	5
2.1	Miljöbalken och Kulturmiljölagen	5
2.1.1	Riksintressen för kulturmiljövården	5
2.1.2	Påtaglig skada	5
2.1.3	Lagar Fornlämningar	6
2.1.4	Byggnadsminnen	6
2.1.5	Kyrkliga kulturminnen enligt KML 4 kap	6
2.1.6	Plan och bygglagens skydd av kulturhistorisk bebyggelse	7
3	Fornlämningar	8
3.1	Fornlämningar (Stockholmsdelen)	8
3.2	Fornlämningar (Solnadelen)	10
3.3	Arkeologiska sammanhang och samband	13
3.3.1	Förhistorisk tid	13
3.3.2	Historisk tid	13
4	Hela miljöer	14
4.1	Betydelsefulla historiska strukturer och samband	14
4.2	Värdekärnan Karlbergsvägen och 1800-talets stadsplanestruktur	17
4.3	Värdekärnan Stadsbiblioteket och Observatoriekullen	18
4.4	Värdekärnan Vasaparken	19
4.5	Värdekärnan Röda Bergen	19
4.6	Särskilt värdefullt område: Karolinska institutet med Nobel Forum	20
4.7	Stenbrottet Gammelgården	21
4.7.1	Solna kyrka med omkringliggande miljö	23
4.7.2	Norra begravningsplatsen	26
4.7.3	Hagalund	27
4.7.4	Kvarteret Sunnan	28
4.7.5	Vasalund	28
5	Enskilda byggnadsverk	30
5.1	Stockholm	30
5.1.1	Gustaf Vasa kyrka	31
5.1.2	Mikaelskapellet	33
5.1.3	Gustaf Vasas församlingshus, Kejsarkronan 7	33
5.1.4	Stockholms gamla högskola	33
5.1.5	Posthuset, Resedan 3.	33

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	<u>Infoklass:</u> K1

5.1.6	Disponentvillan, Hamburgerbryggeriet, Riddarsporren 2	34
5.1.7	Odenplans tunnelbanestation	34
5.1.8	Vasa Real, kv Resedan 2	34
5.1.9	Röda Bergen – enskilda fastigheter	34
5.1.10	Kvarteret Snöklockan	34
5.2	SOLNA – enskilda byggnadsverk	35
5.2.1	Solna Kyrka	35
5.2.2	Hagalunds kyrka	36
5.2.3	Solna Albydal 3.....	37
5.2.4	f.d. Centralskolan, Kvarteret Åldermannen	37
5.2.5	Rudviken 6, f d Simpan 4-5, Solna.....	39
5.2.6	Fridhemsskolan, Solna Platån 23.....	39
6	Specifika värden inom utredningsområdet - sammanfattning	40
6.1	Nationellt värde	40
6.2	Regionalt/kommunalt värde	40
6.2.1	Stockholm stad	40
6.2.2	Solna stad	41
7	Skyddsåtgärder	42
8	Litteratur och källor.....	42

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	Infoklass: K1

1 Nuvarande förhållanden, berörda värden

Inledning och syfte

I samband med utbyggnaden av Stockholms tunnelbana i sträckningen Odenplan – Arenastaden har WSP Sverige fått i uppdrag att sammanställa ett underlagsmaterial om den berörda kulturmiljön. Underlagsrapporten beskriver förutsättningslöst de kulturmiljövärden som finns inom utredningsområdet, samt redovisar lagrum och rekommendationer. Syftet är att berörda värden ska kopplas samman med kunskap från andra teknikområden i åtgärdsprogram och skyddsåtgärder, som i sin tur kan resultera i en utbyggd tunnelbanelinje med en bevarad och utvecklad kulturmiljö.

Nedan redovisas utvalda kulturmiljöer inom utredningsområdet för sträckan Odenplan – Arenastaden. Utredningsområdet utgår ifrån påverkansområdet för vibrationer, det vill säga 150 meter på var sida om planerat spår. Detta innebär att utredningsområdet även innefattar områden kring tillfarts-, arbets- och servicetunnlar. Rätt åtgärder ska skydda kulturmiljön från vibrationer från exempelvis pålning, schaktning, spontning och sprängning. Influenksområdet för grundvatten, som har fastställts senare än framtagandet av denna underlagsrapport, är märkbart större än påverkansområdet för vibrationer. I kommande skeden kommer därför utredningsområdet för kulturmiljö att utökas på grund av identifierade risker för grundvattensänkning och sättningar.

Utredningsområdet ligger i Stockholms stad och Solna kommun. Bebyggelsen inom Stockholm är till största delen tillkommen under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Området ingår i stadsdelen Vasastaden och inkluderar några kvarter i Birkastaden och nästan hela Röda Bergen. Hela området ingår i riksintresset för kulturmiljövården Stockholm innerstad. Riksintresset Stockholms innerstad (AB 115) inkluderar bland annat en stadsbild med mycket höga kulturhistoriska värden. Inom ramen för riksintresset och utredningsområdet tillkommer enskilda byggnadsverk med synnerligen höga kulturhistoriska värden såsom Gustaf Vasa kyrka, Mikaelsskapellet, flera byggnadsminnen samt cirka 35 byggnader som Stadsmuseet i Stockholm bedömer ha värden motsvarande byggnadsminnesklass (blå markering). Cirka 170 fastigheter har enligt Stadsmuseet särskilt kulturhistoriskt värde (grön markering).

I Solna och i närheten av det planerade stationsläget Hagastaden berörs bland annat delar av Karolinska institutet från 1940-talet och framåt. Inom det planerade stationsområdet finns också byggnadsminnet Gammalgården, Stenbrottet. Nordöst om Solnavägen och inom 150 meter från tilltänkt spår finns riksintresset för kulturmiljövården Solna (AB 37) i vilket ingår delar av Norra Begravningsplatsen samt delar av Solna kyrkomiljö. Längre norrut är Hagalunds industriområdet beläget, som av Solna kommun utpekats som en sammanhängande kulturhistoriskt värdefull miljö. I Rudviken strax norr om industriområdet finns ett bevarat putsat hus från 1930 kvar. Alla övriga byggnader i detta område som hörde till utbyggnadsperioden 1928-1931 revs under 1980-talet, enligt uppgift på grund av sättningsskador. I fortsatt riktning norrut berörs flera områden med kommunalt utpekade, kulturhistoriskt värdefulla byggnader, i Hagalund och Vasalund. Hagalunds kyrka (liksom Solna kyrka, Gustaf Vasa kyrka och Mikaelsskapellet) är kyrkligt kulturminne. Avgränsade kyrkotomter och kyrkogårdar ingår i dessa kyrkliga kulturminnen.

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	<u>Infoklass:</u> K1

Det finns inga fornlämningar kvar inom utredningsområdet i Stockholm. I Solna har rester från brons- och järnålder påträffats. När det gäller historisk tid ligger tyngdpunkten på 1700-talet, möjligen med bevarade kulturlager från 1600-talet.

Riksintressen och dess värdekärnor redovisas i Fig 3 Karta A. Siffror i texten hänvisar till byggnader och platser på Karta B. Arkeologi och fornlämningar är utmärkta på separata kartor (Fig 1, Fig 2).

Sammanfattningsvis, och med hänsyn till utredningsområdets utbredning, kommer synnerligen stora kulturhistoriska värden att beröras i form av kyrkobyggnader, riksintressen och byggnadsminnen, speciellt med tanke på förslaget till den ytliga spårdragningen i Stockholms kommun. Av vikt att beakta är helheterna närdet gäller stadsbild, historisk läsbarhet och kulturhistorisk karaktär.

2 Lagrum

2.1 Miljöbalken och Kulturmiljölagen

2.1.1 Riksintressen för kulturmiljövården

Hänsyn till kulturmiljöer av allmänt intresse och av riksintresse regleras i de så kallade hushållningsbestämmelserna i 3 och 4 kap. miljöbalken (1998:808) (MB). Bestämmelsernas syfte är att ge stöd i avgörandet av hur mark- och vattenområden ska användas, och reglerna ska tillämpas så att en god hushållning främjas.

Miljöbalkens 3 kapitel 6 § avser sådana kulturmiljöer som anses särskilt värdefulla från en nationell synpunkt och som därför ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan påverka eller skada områdets karaktär. Uttrycket påtaglig skada avser sådana åtgärder som kan ha en bestående negativ inverkan eller som tillfälligt kan ha en mycket stor negativ inverkan. En riksintressant kulturmiljö är en sammansatt miljöer där landskap och bebyggelse av olika slag, kommunikationsstrukturer eller andra fysiska uttryck tillsammans bildar en komplex helhetsmiljö. Hushållningsbestämmelserna utgår från att olika aktörer genom god planering och hänsyn så lång möjligt ska hushålla med mark- och vattenområden och den fysiska miljön i övrigt.

2.1.2 Påtaglig skada

Påtaglig skada kan uppstå om:

- en åtgärd mer än obetydligt skadar något eller några av de värden som utgör grunden för riksintresset
- den negativa inverkan blir så stor att området i något avseende förlorar sitt värde som riksintresse

Detta medför att både *bestående negativ påverkan* och *tillfälligt mycket stor negativ påverkan* på de värden som skyddas i riksintresset kan innebära påtaglig skada. Om en åtgärd kan antas medföra påtaglig skada på riksintresset ska miljön skyddas. Kommunens kan redovisa sina ställningstaganden kring riksintressen i översiktsplanen. Översiktsplanen ska redovisa hur det statliga anspråket och riksintressenas värden tillgodoses i den kommunala planeringen. För att detta ska fungera tillfredställande ska

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	<u>Infoklass:</u> K1

en översiktlig planeringsinriktning, riktlinjer och rekommendationer för den utpekade miljön redovisas.

2.1.3 Lagar Fornlämningar

Fornlämningar är lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna. Generella bestämmelser om skydd av fornlämning regleras i kapitel 2 i kulturmiljölagen (KML). Ingrepp i fornlämning är en tillståndsprocess som regleras i kapitets 10- 14§§. I kapitlet beskrivs processen samt att det är länsstyrelsen som beslutar om eventuella arkeologiska ingrepp i en fornlämning. Enligt lagen får tillstånd endast ges om fornlämningen medför hinder eller olägenhet som inte står i rimligt förhållande till fornlämningens betydelse.

2.1.4 Byggnadsminnen

Kulturhistoriskt värdefulla byggnader som ägs av staten kan förklaras som *statliga byggnadsminnen* enligt förordningen (2013:558) om statliga byggnadsminnen. Det är regeringen som beslutar om en statlig byggnad eller anläggning ska bli statligt byggnadsminne. Tillsynsmyndigheten är Riksantikvarieämbetet som ansvar för tillståndsprövning om exempelvis ändringar och ingrepp i byggnadsminnena. Riksantikvarieämbetet ansvarar även för föreskrifter för det specifika byggnadsminnet, vilka tas fram i samråd med förvaltarna.

En byggnad som har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde eller som ingår i ett bebyggelseområde med ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde kan skyddas som *enskilt byggnadsminne*. Det är länsstyrelserna som beslutar om en byggnad eller anläggning ska förklaras för byggnadsminne och som har tillsynsansvar över byggnadsminnena. Enskilda byggnadsminnen omfattas av KML 3 kap.

2.1.5 Kyrkliga kulturminnen enligt KML 4 kap

Kyrkobyggnader och begravningsplatser uppförda före år 1940 får inte ändras utan tillstånd. Även när det gäller kyrkor är det länsstyrelsen som fattar beslut om ändringar och har tillsynsansvar.

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	<u>Infoklass:</u> K1

2.1.6 Plan och bygglagens skydd av kulturhistorisk bebyggelse

Plan- och bygglagen (2010:900)

8 kap.

13 § En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

14 § Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4 § i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

17 § Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

I många fall finns specifika bestämmelser redovisade i gällande detaljplan för att ta tillvara kulturvärdena.

Bestämmelsen Q är en skyddsbestämmelse som finns i äldre planer, bestämmelsen reglerar att användningen av bebyggelsen ska anpassas till det kulturhistoriska värdet.

Bestämmelsen q är likväl en skyddsbestämmelse, denna påvisar att byggnaden är särskilt värdefull. Bestämmelsen ska specificera byggnadens särskilda kulturvärden.

Bestämmelsen K är ett förtydligande av det allmänna varsamhetskravet och ska klargöra hur byggnaden ska ändras varsamt.

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	Infoklass: K1

3 Fornlämningar

Genom en översiktlig topografisk studie av strandnivån är det möjligt att förstå hur landmassorna inom utredningsområdet började stiga ur vattnet under yngre stenåldern, för omkring 4500 år sedan. Ur både topografisk och geologisk synvinkel finns det goda förutsättningar för mänsklig närvaro och aktiviteter under förhistorisk tid.

3.1 Fornlämningar (Stockholmsdelen)

Stadens utveckling under senare delen av 1800-talet, som för områdets del innebar en omfattande utbyggnad av stenhus med flera källarvåningar, talar emot att några objekt från äldre perioder kan finnas kvar. Utredningsområdet kommer endast i kontakt med ett par registrerade kulturhistoriska fornlämningar. Vid Observatorielundens östra fot finns det rester efter 1700-talsbebyggelse i form av en källare med tegelvalv. Denna fanns på platsen innan Handelshögskolan byggdes och nuvarande Sveavägen drogs fram (Stockholm 616). Under dessa strukturer har kulturlager från 1600-talets slut påträffats. Dessa lämningar är undersökta, dokumenterade och borttagna. På själva Observatoriekullen finns Stockholms gamla Observatorium (Stockholm 77:1) som uppfördes av Kungliga vetenskapsakademien mellan 1747 och 1753. Byggnaden har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde och är skyddad som byggnadsminne enligt KML 3 kap. Inga fornlämningar finns registrerade inom stationsläget Odenplan.

Utredningsområdet ligger cirka 400 meter utanför det område som har identifierats som stadens utsträckning på 1650-talet. Under medeltiden och fram till 1650-talet är det således fråga om stadens utmarker. På 1642 års karta kan man se en landsväg som löper strax söder om dagens läge för Gustaf Vasa kyrka och som fortsätter ut från staden ungefär mot dagens Vanadisplan. Fysiska spår av denna möjligen medeltida väg kan ha förstörts helt under stadens expansion under andra hälften av 1800-talet.

Den historiska utvecklingen av området efter 1650-talet går att tyda utifrån de historiska kartor som finns bevarade. På 1733 års karta syns en allé med träd som ledde ut från staden till Karlberg. Denna allé skulle senare bli Karlbergsvägen. På norra sidan av allén är det utmärkt, medan det på södra sidan finns några mindre gårdar och andra bebyggelseenheter. Både på 1805 och 1855 års karta kan man söder om Karlbergsvägen se Bergianska trädgården som anlades i mitten av 1700-talet. Egendomen hade donerats till Kungliga vetenskapsakademien genom ett testamente. Trädgården skulle tjäna som trädgårdsskola och försöksanläggning. Den låg på samma ägor fram till 1885 då man flyttade till det nuvarande läget vid Brunnsviken, eftersom området skulle bebyggas enligt den nya stadsplanen. Kulturlager som tillhör Bergianska trädgårdens planteringar kan eventuellt finnas kvar i Vasaparkens västra del, men även inom de två mindre planteringsytor som finns kvar i sydöstra hörnet av Karlbergsvägen och Sankt Eriksgatan.

Utifrån de lämningar som hittades öster om Observatorielunden (1700-talsbebyggelse i form av en källare med tegelvalv) samt de gårdar som fanns söder om Karlbergsvägen kan man inte utesluta att rester från perioden 1600- och 1700-talen eventuellt kan finnas kvar inom utredningsområdet.

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	<u>Infoklass:</u> K1

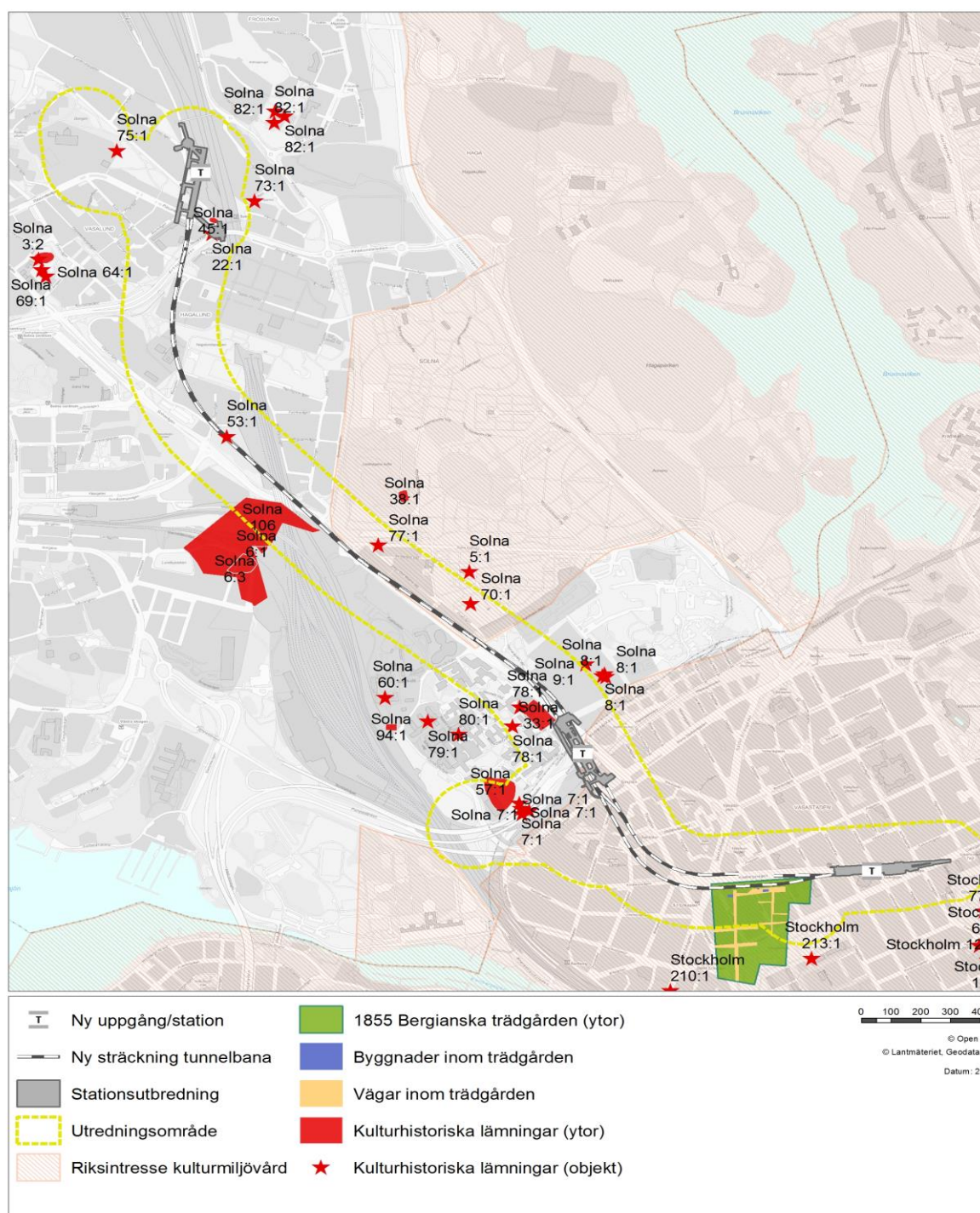


Fig. 1 Karta visar området med placering av kulturhistoriska lämningar enligt Riksantikvarieämbetets fornminnesregister (FMIS). Observera Bergianska trädgårdens tidigare placering (grön).

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	Infoklass: K1

3.2 Fornlämningar (Solnadelen)

Från kommungräns fram till och med byggnadsminnet Gammelgården I Solna kommun återfinns tre registrerade kulturhistoriska lämningar, och i närheten finns en fjärde. Gården Stenbrottet (Solna 33:1) byggdes mellan 1770 och 1779, och var ursprungligen ett torp under Karlbergs slott. Det skyddade området där dessa byggnader står var ursprungligen större. Gammelgårdens tomt tangerar utredningsområdet för nytt vertikalschakt för rulltrappor. De två byggnaderna och tomten anses ha synnerligen stort kulturhistoriskt värde och är skyddade som byggnadsminnen enligt KML 3 kapitlet.

I området strax väster om Gammelgården Stenbrottet finns uppgifter om ett gravröse (Solna 78:1), men det har inte vidare eftersökts eller återfunnits. På den östra sidan av utredningsområdet i Norrbacka har rester av gravar från brons- och järnålder (Solna 9:1) påträffats samt i närheten av utredningsområdet har också ett gravfält registrerats (Solna 8:1). Dessa lämningar är undersökta, dokumenterade och borttagna.

Öster om utredningsområdet när man passerar gränsen över till Solna fanns det sammanförda lämningar i form av stensättningar (Solna 7:1), vilka är undersökta och borttagna. Längre åt väst fanns en plats för en runhäll (Solna 68:1) som har bortsprängts under markarbete och som nu är förstörd. Mellan dessa lämningar och på ett högre bergsparti finns lämningar av en befästningsanläggning (Solna 57:1) från tidigt 1700-tal, känd som Ryssmuren. Anläggningen är klassificerad som övrig kulturhistorisk lämning och samråd med länsstyrelsen behövs om arbeten skulle komma i kontakt med den.

Längre norrut berörs ett riksintresse för kulturmiljövården, Solna (AB 37). Innanför riksintresseområdet och kring Solna kyrka finns Falkenerarbostället, en kulturhistorisk byggnad från 1726 (Solna 70:1). Denna byggnad är klassificerad som övrig kulturhistorisk lämning och samråd med länsstyrelsen behövs om det uppkommer en risk för att arbeten kan påverka denna (se även avsnittet om Solna kyrkomiljö).

Om man fortsätter längre upp mot nordväst finns Solna kyrkväg och en plats där det finns uppgifter om eventuella förhistoriska gravar (Solna 77:1). Troligen finns det ett samband med ett gravfält (Solna 38:1) som ligger cirka 175 meter mot nordost på Lindhagens kulle. Lämningen har inte eftersökts eller hittats, så samråd med Länsstyrelsen behövs om arbeten eventuellt kommer i kontakt med platsen. Utredningsområdet tangerar dessutom Solna kyrka (Solna Haga 3:10, husnr 4) som är skyddad som kyrkligt kulturminne genom KML 4kap. I kyrkans sakristia har en runsten (Solna 5:1) tagits fram som anses vara ett bevakningsobjekt. Denna måste utredas vidare med syfte att fastställa status.

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	Infoklass: K1

Längre upp, längs och utanför riksintresseområdet innefattar utredningsområdet delar av Lundbys gamla gårdstomt/bytomt. Bytomten är belägen inom en yta som till största delen är exploaterad, men lämningar kan finnas kvar inom koloniområdet och även på andra mindre exploaterade ytor. Inom det utpekade bytomtsområdet finns ett gravfält (Solna 6: 1-3) som delvis är förstört och delvis undersökt och borttaget. Under historisk tid bör Lundby ha utgjorts av en gård, medan det förhistoriska Lundby bör ha bestått av minst två gårdar, med tanke på det omfattande gravfältet. Gravfältet är klassificerat som övrig kulturhistorisk lämning och bytomten har ännu ej undersökts. Samråd med länsstyrelsen behövs om arbeten skulle komma i kontakt med dessa lämningar.

Omkring 250 meter nordväst om bytomten finns det en ristning på berghäll (Solna 53:1). Ristningen har fått status som övrig kulturhistorisk lämning och samråd med länsstyrelsen behövs om arbeten skulle komma i kontakt med den.

Alldeles intill och väster om Solna pendeltågstation finns det ett par kulturhistoriska lämningar inom utredningsområdet. Båda platserna är undersökta och lämningarna är borttagna (Solna 22:1 och Solna 45:1). Strax öster om Solna pendeltågstation och utanför utredningsområdet finns det uppgifter om en förhistorisk grav (Solna 73:1). Lämningen har inte undersökts, så samråd med länsstyrelsen behövs om arbeten skulle komma i kontakt med denna plats.

Utanför utredningsområdets norra ända mot väst finns det uppgifter om ytterligare en fornlämningsliknande lämning (Solna 75:1) och mot ost finns det statlig byggnadsminnet Lilla Frösunda herrgård (Solna 82:1-3). Även denna har status som övrig kulturhistorisk lämning och samråd med länsstyrelsen behövs om arbeten skulle komma i kontakt med den.

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	<u>Infoklass:</u> K1

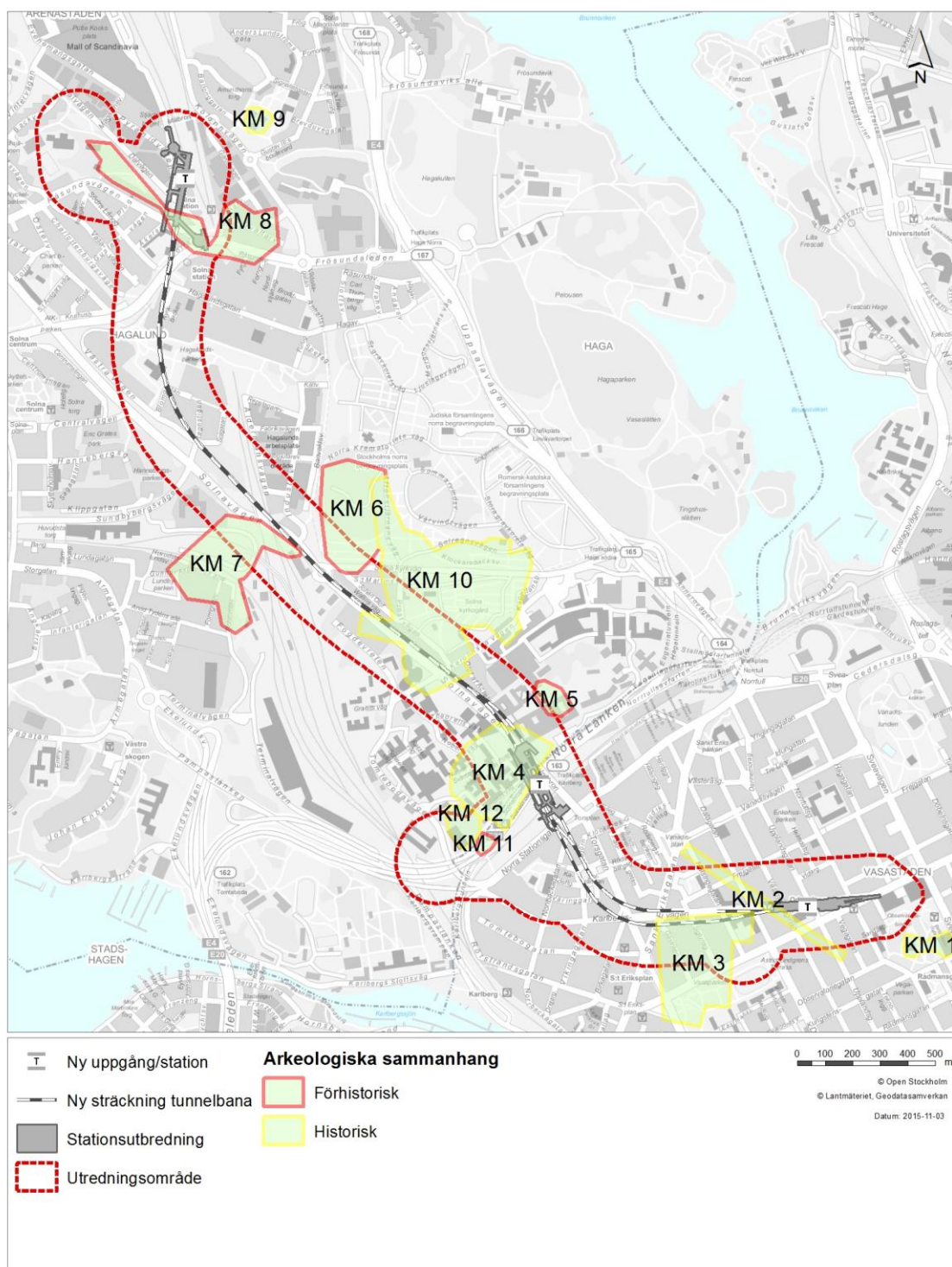


Fig. 2 Karta visar området som visar kulturhistoriska samband under förhistorisk (röd) och historisk (gul) tid.

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	<u>Infoklass:</u> K1

3.3 Arkeologiska sammanhang och samband

3.3.1 Förhistorisk tid

Det är först i Solna som man tydligt kan se arkeologiska sammanhang från förhistorisk tid. Kulturmiljöerna (benämns hädanefter KM) KM 5 och KM 11 består av gravfält som ligger på upphöjda partier på båda sidor av utredningsområdet. Det kan ha funnits ett samband mellan dessa, dock är detta samband svårt att utläsa idag eftersom Gammelgården Stenbrottet ligger mellan gravfälten.

Längre upp längs utredningsområdet ses samma scenario igen. Bytomt/gårdstomt i dalgången med gravfält (KM 7 och KM 6) på båda sidorna, här är sambanden något tydligare. Möjligtvis kan det östra gravfältet (KM 6) ha tillhört en Solna kyrkans prästgård i sitt första skede.

Längre norrut, vid Solna station, finns det fler gravfält från förhistorisk tid (KM 8) som är väl anpassade efter terrängens möjligheter med överblick över det som då var vattnet mot norr.

Alla dessa gravfält och möjliga boplatser ger en bild av forntidens bosättningsstruktur och liv i Solnatrakten. I utredningsområdets Stockholmsdel är dessa spår inte lika tydliga.

3.3.2 Historisk tid

Vid Observatoriekullen och hela vägen ner till baksidan av Handelshögskolan (KM 1) kan det finnas kulturlager kvar från 1700-talet. Enligt äldre kartor över Stockholm kan man se att det fanns en väg som ledde ut från staden mot Solna. Dess sträcka löpte söder om det nuvarande läget för Gustaf Vasa kyrka mot Vanadisplan (KM 2). Det kan finnas rester kvar av denna väg i form av kulturlager.

Ovanpå det gamla läget för Bergianska trädgården (KM 3) har mycket byggts, men ändå finns det några få grönområden där kulturlager från den gamla anläggningen kan finnas bevarade. I Solna kommun finns Gammelgården Stenbrottet (KM 4). Hela dess egendom med kulturlager fram till 1850 är viktiga att nämna. Utanför utredningsområdet finns det rester av en befästning från 1700-talet (KM 12).

Solna kyrka med sin prästgård (KM 10) och all egendom som kan finnas bevarad fram till 1850 i form av kulturlager är ytterst intressant och kulturhistoriskt värdefullt.

Alla dessa historiska strukturer berättar en historia om områdets utveckling som har en tyngdpunkt i 1700-talet men som i vissa fall skulle kunna sträcka sig längre bakåt i tiden.

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	Infoklass: K1

4 Hela miljööer

4.1 Betydelsefulla historiska strukturer och samband

Inom *riksintresseområdet Stockholms innerstad* speglas betydelsefulla historiska strukturer och samband såsom Stockholms funktion som huvudstad, bildningsstad och förvaltningsstad alltsedan medeltiden och framåt.

I området är det bland annat möjligt att uppleva delar av 1700-talets vägsystem och avläsa det sena 1800-talets stadsplanestruktur samt gator av olika bredd och karaktär. Bebyggelsen har stenstadens bestämda hushöjder. Årsringarna i stadsutvecklingen blir tydliga genom de klart avgränsade mötet mellan 1800-talets stenstad, med kvarter mer eller mindre i rutnät, och 1920-talets stadsbyggnadsideal i Röda bergen (mötet blir tydligt i korsningarna St Eriksgatan – Karlbegsvägen (kvarteret Verdandi) och Torsgatan – Karlbegsvägen (kvarteret Kakelugnen) . Samma tydlighet finns att avläsa i stenstadens yttre gräns.

Inom *den del som berör Solna kommun* finns viktiga historiska strukturer kvar som har samband med områdets förhistoriska fas under brons- och järnålder. Solna kyrka med anor från medeltiden, samt dess omgivning berättar bland annat om kristendomens historia i länet samt om den omsorg som lagts ner i utformningen av en betydelsefull kyrkomiljö genom århundraden. Inom den del av utredningsområdet som berör Solna finns ett riksintresse för kulturmiljövården: Norra begravningsplatsen, tätt länkad med Solna kyrkomiljö och Nationalstadsparken i öster.

Solnas gräns mot Stockholm har under mer än 100 år kännetecknats av sina medicinska institutioner. Karolinska Institutet bildar en sammanhållen och värdefull miljö från 1940-talet och framåt.

Rekordåren avsatte stora spår i Solna. Ett nytt kommuncentrum uppfördes 1965 invid Skytteholmsberget (Solna centrum). Samtidigt förändrades Huvudsta och Hagalund, där den äldre bebyggelsen revs och nya stora bostadshus uppfördes istället. Transportstrukturer karaktäriserar delar av stadslandskapet i Solna, liksom industribebyggelse, ny arkitektur och bebyggelse för social service.

Dokumenttyp: 22-Beskrivning	Revdatum: -	Rev: -
Dokumenttitel: Kulturmiljö och stadsbild	Diariennr: -	Infoklass: K1

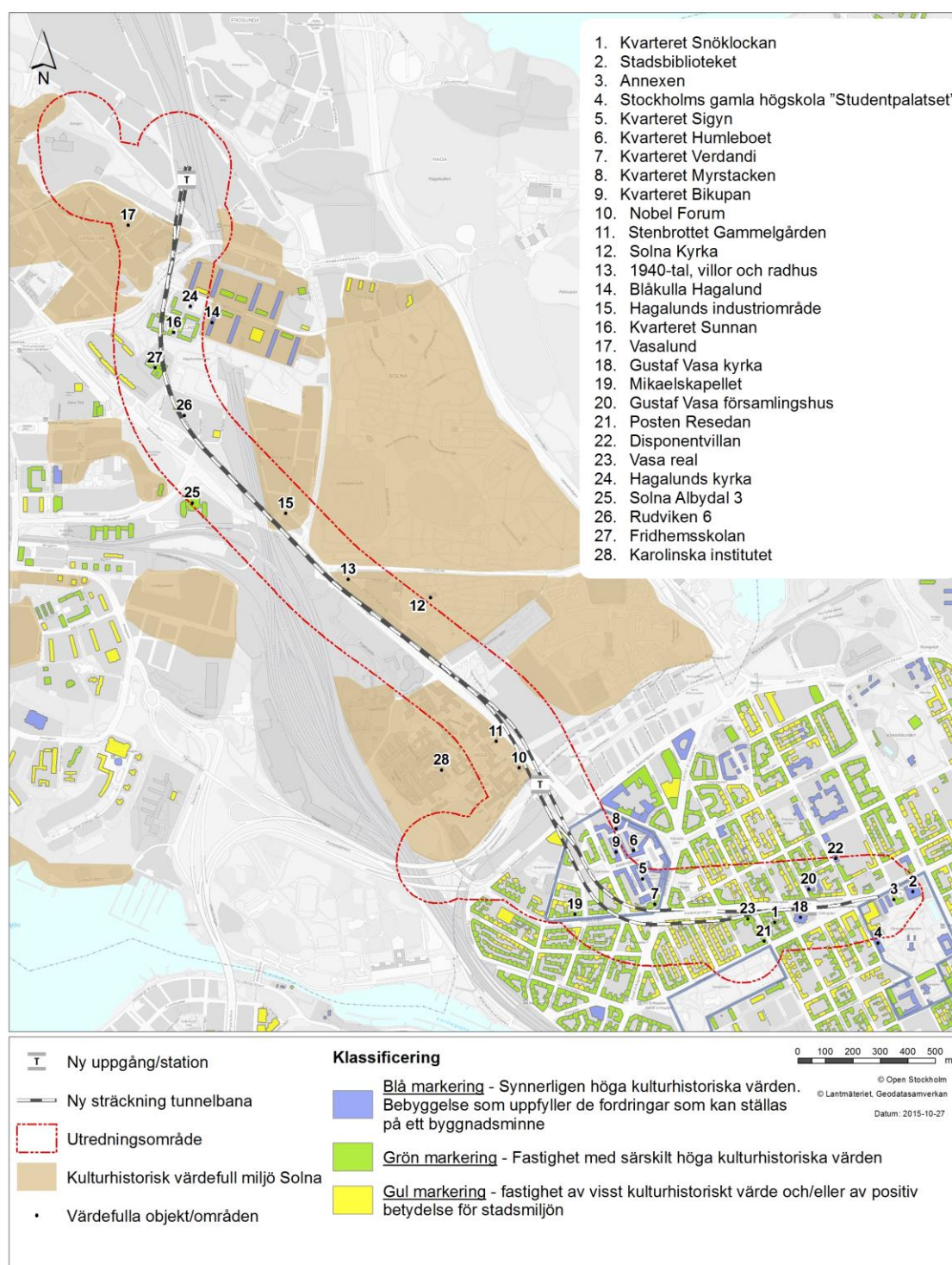


Fig 4, Karta B. Kulturhistoriskt värdefulla objekt/områden på regional/kommunal nivå, samt byggnadsminnen och kyrkor. Nummer återfinns i lista samt som hänvisning i texten. Gul och grönmarkerad bebyggelse är medtagen i syfte att visa all bebyggelse som klassificerats inom ramen för ett större område (I Stockholm används klassificeringssystemet generellt, medan det i Solna endast är delvis använt). Kartan kan även användas för att indikera sammanlagda värden i områden av riksintresse för kulturmiljövården.

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	Infoklass: K1

4.2 Värdekärnan Karlbergsvägen och 1800-talets stadsplanestruktur



Fig. 4. Odenplan 1930. Notera den täta grönskan kring kyrkan som sedermera gallrades. Stockholmskällan. Fotonummer E 32605 Stockholms stadsmuseum.

De breda gatorna norr och söder om Gustaf Vasa kyrka; Karlbergsvägen och Odengatan, möts i Odenplans östra ände och ger platsen en triangulär form. Karlbergsvägen var under 1700-talet utlagd som en lång allé, *Carlbergs Allé*, med trädtrader som kantade vägen. Nämnade gator, med förebild från kontinentens storstäder, blev delar i den stadsplan som fastställdes 1879. Stora bostadskvarter uppfördes i ett rutnät i området. Längs Karlbergsvägen västra del finns fortfarande några planterade förgårdar framför husen. De flesta förgårdar har dock försvunnit på grund av elektrifiering när spårvägen skulle dras fram. Under en period minskade således antalet förgårdar längs med Karlbergsvägen för att sedan delvis kompletteras med träd igen i samband med att Odenplan byggdes om år 2000.

Bebyggelsen söder om Karlbergsvägen uppfördes med början under 1880- och 90-talen, norr om Karlbergsvägen är de flesta hus från 1900-talets första decennium. Karlbergsvägen är en ca 30 meter bred gata med trädplanteringar på ömse sidor av gatan. Hushörnen i kvarteren är avrundade. Siktlinjerna längs Karlbergsvägen, innehåller en rad stadsbyggnadsmotiv av betydelse. 1800-tals och den tidiga 1900-talsbebyggelsen är av homogen höjd (5 våningar) och taklandskapet längs Karlbergsvägen är variationsrikt med tornhuvar, gavlar och kupor. På grund av gatans bredd blir det lätt att se hela husens arkitektur i längre avsnitt och därmed få en upplevelse av gaturummet och dess "väggar". Betydelsefulla kvarter för stadsbilden och stadsplanestrukturen är bland annat Snöklockan (Karta B nr 1 Fig 5) där alla fastigheter är uppförda mellan 1895 och 1910. Riksintressets värdekärna *1800-talets stadsplanestruktur* kan avläsas i området (Miljöbalkens 3 kapitel 6 §). Värdekärna används i det följande för olika samlade uttryck för Riksintresset inom Stockholm innerstad. Liksom i alla övriga områden gäller även Plan- och bygglagen, se Lagrum i kapitel 2.

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	Infoklass: K1



Fig. 5. Kvarteret Snöklockan 4. Burspråk och rundade smidesbalkonger. Foto Mari Ferring maj 2015.



Fig. 6. Karlbergsvägen från öster. Siktlinjerna längs med Karlbergsvägen karaktäriseras av stenstadens sammanhållna volymer och 1800-talets stadsplanestruktur. Foto Mari Ferring maj 2015.

4.3 Värdekärnan Stadsbiblioteket och Observatoriekullen

I *Stockholms gamla högskoleområde kring Observatoriekullen* (Karta A) finns bebyggelse och miljöer som visar på satsningarna på vetenskap, utbildning och folkbildning under den tidiga utvecklingen av det moderna Sverige. Byggnaderna är ritade av sin tids främsta arkitekter, av vilka Asplunds stadsbibliotek (Karta B nr 2) utmärker sig som ett av Sveriges mest kända byggnadsverk. Institutionsbyggnaderna ligger fristående i parkmiljö och präglas av höga arkitektoniska kvaliteter i klassiska formspråk. Själva kullen, förutsättningen för Observatoriets placering, berättar om platsens topografiska förutsättningar. Observatoriekullen är idag den sista synliga resten av Stockholmsåsen i innerstaden.

Området, som även inkluderar Stadsbibliotekets annex (Karta B nr 3), byggnadsminnena *Stockholms högskola* (Karta B nr 4) från 1927 samt

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	<u>Infoklass:</u> K1

Observatoriemuseet, är en av värdekärnorna i riksintresset för kulturmiljövården Stockholms innerstad vilka hanteras enligt Miljöbalkens 3 kapitel 6 §.

4.4 Värdekärnan Vasaparken

Vasaparken (Se Karta A) är en värdekärna inom riksintresseområdet Stockholm innerstad. Den anlades delvis på platsen för gamla Bergianska trädgården, som flyttades till Frescati 1884. Marken är här sank. Vasaparken skiljer sig från alla andra parker som anlades i Sverige vid 1800-talets slut genom den öppna gräsplanen som var avsedd för fri lek. Denna tillkom efter ett starkt inflytande från idrottsrörelsen och lärarkåren. Riksintresset hanteras enligt Miljöbalkens 3 kapitel 6 §.

4.5 Värdekärnan Röda Bergen

Röda Bergen (Se Karta A) uppfördes huvudsakligen 1923-1931 och är idag en värdekärna inom riksintresset Stockholms innerstad. Området har en ovanligt välbevarad plan och bebyggelse som ger uttryck för 1910- och 1920-talets arkitektoniska ideal. Planen utformades av Per Olof Hallman och senare Sigurd Lewerentz med inspiration från bland annat Österrike. Området är gestaltat med terränganpassad oregelbunden kvartersstruktur och halvöppna, noggrant planterade gårdar. Den nyklassicistiska arkitekturen är av hög kvalitet med karaktäristiska fasader och detaljer. Området präglas av tidens strävan efter goda och välutrustade bostäder, och Hyresgästernas sparkasse- och byggnadsförening (HSB) och Stockholms kooperativa bostadsförening (SKB) fick omfattande byggrätter. Fasaderna är företrädesvis i puts och har burspråk och andra dekorativa fasaddetaljer.

En betydelsefull siktlinje är vyn från Karlbergsvägen i mötet med Röda Bergen. Det avskurna hörnet i kvarteret Verdandi markerar mötet mellan 1879 års stadsplanering och 1920-talets stadsbyggnadskonst. Karaktären är på stadsbyggnadsnivå, vilket innebär att de större volymernas synlighet och tydlighet är av största betydelse för upplevelsen.

Områdets genomgående höga kvalitet, både på stadsplanenivå och genom individuell arkitektur gör Röda Bergen till en av de främsta bostadsmiljöer som skapats i Sverige. Stora delar av området har av Stadsmuseet bedömts vara av så högt kulturhistoriskt värde att de motsvarar fordringarna på byggnadsminne enligt KML (blå klass). Följande fastigheter har markerats i blått: Sigyn (Karta B nr 5) 17, 18, 22, 26, 27, 28, 29, 30, 31, Humleboet (Karta B nr 6) 7, 12, 13, 14, 15, 16, 17, Verdandi (Karta B nr 7) 36, 38, 39, 42, 43, 44 Mystacken (Karta B nr 8) 25, 30, 31 samt Bikupan (Karta B nr 9) 18, 19, 20, 21, 22. Riksintresset hanteras enligt Miljöbalkens 3 kapitel 6 §.

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	Infoklass: K1

4.6 Särskilt värdefullt område: Karolinska institutet med Nobel Forum

Karolinska institutet i Solna (Karta A) har anor sedan tidigt 1800-tal och är idag ett av de 100 högst rankade universiteten i världen. 1895 gav Alfred Nobel i sitt testamente institutets läkarkollegium i uppgift att utse årets Nobelpristagare i medicin.

I början av 1900-talet sökte Karolinska institutet nya lokaler och arkitekten Ture Rydberg vann tävlingen 1936. Institutet började dock inte byggas förrän 1945. Därefter har området kompletterats, mest med bebyggelse som har en liknande karaktär som de första. Gemensamt för dem alla är det röda teglet, många gånger med mönstereffekter, knappt skönjbar takfot samt de kubliknande formerna försedda med platta tak eller låga sadeltak. Planformerna i terrängen är oregelbundna med oväntade vinklar och former, vilket även gäller till exempel i fönstersättningar.



Fig. 7. Nobel forum. Hämtad 2015-05-13 från <http://www.biosci.ki.se/groups/tbu/hedgehog/travelinfo.html>

Arkitekturen är i valet av material en reaktion mot funktionalismen, men bygger också på dansk tegeltradition. Vidare hämtar arkitekturen en inte obetydlig inspiration från Gunnar Asplunds 30-talsarkitektur i det näraliggande Statens bakteriologiska laboratorium (SBL). Hela Karolinska institutets område är utpekad som ett särskilt kulturhistoriskt värdefullt område i Solnas översiktsplan från 2007.

Nobelstiftelsens hus, *Nobel forum* (Karta B nr 10), ritades av Johan Celsing på 1980-talet. Bebyggelsen stod färdig 1993 och kläddes med rött tegel för att skapa kontinuitet och en länk till den tidigare bebyggelsen inom Karolinska institutet. Interiören är ljusputsad med snickerier i rödbrunt oljat körsbärsträ. Golven är av finslipad jämtlandskalksten. Staten äger Nobel forum och den förvaltas av Statens fastighetsverk. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde på grund av sin arkitektur, men också som del av Karolinska institutets kontinuerliga utbyggnad och verksamhet. Se Plan- och bygglagen i kapitel 2 om Lagrum.

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	<u>Infoklass:</u> K1

4.7 Stenbrottet Gammelgården

Stenbrottet (Karta B nr 11), byggdes 1771 av handelsmannen och bagaren Joakim Sasse.

Stenbrottets gamla byggnader har integrerats i Karolinska Institutets område. De kallas nu "Gammelgården" och inrymde fram till för ett par år sedan en lunchrestaurang för de anställda på Institutet men har sedan byggts om till kontorslokaler och konferensrum.

Huvudbyggnaden är en lång timmerbyggnad med vindsvåning under brutet tak med enkupigt tegel och takkupor. Den har faluröd läktpanel, ljusgrå snickerier och ursprungliga fyrrutiga fönster med 1700-talsbeslag. Byggnaden är välbevarad invändigt med ursprungliga snickerier och dörrar, gammal köksspis med gruvformig härd, kakelugnar och ett väggfast hörnskåp.



Fig. 8. Byggnadsminnet Stenbrottet inom Karolinska institutet i Solna (ursprungligen 1770-tal). Bild Zeak Pinto-Guillaume 2015-10-26.



Fig. 9. Byggnadsminnet Gammelgården framför nybyggda Aula Medica. Foto Zeak Pinto-Guillaume 2015-10-26.

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	<u>Infoklass:</u> K1

En annan byggnad på tomten kallas Fatburen och är en tvåvånings timmerbyggnad med en hög vind och tak av enkupigt tegel. Den har faluröd läktpanel, vita foder och fönster med stickbågar i övervåningen. Den har ursprungligen stått vid Spånga kyrka och blivit flyttad till sin nuvarande plats.



Fig 10. "Fatburen" inom byggnadsminnet Stenbrottet, Gammelgården. Foto Mari Ferring 2015-10-26

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	Infoklass: K1

De båda husen ligger tätt intill varann omgivna av höga lönnar och syrener.

1947 förklarades de två byggnaderna på Stenbrottet och den omgivande trädgården för statliga byggnadsminnen. 1993 övergick anläggningen i annan ägo och är nu ett enskilt byggnadsminne enligt KML 3 kap.

Helt nyligen bebyggdes den norra granntomten med Aula Medica ritad av arkitekt Gert Wingårdh. KML 3 kap är tillämplig.

4.7.1 Solna kyrka med omkringliggande miljö

Solna kyrka med omgivning (Karta B nr 12) har ett självklart och omistligt kulturhistoriskt värde och ingår i riksintresset Solna (AB 37). Som uttryck för riksintresset räknas rundkyrkan och andra till sockencentrumet hörande anläggningar som prästboställen och arrendatorsbostad samt Falkenerarboställe som ursprungligen hörde till Karlbergs slott.



Fig 11. Prästbostället invid Solna kyrka. Foto Zeak Pinto-Guillaume 2015-10-26.

Kyrkan har anor från 1100-taket. Dess östra del byggdes under 1300-talet och kompletterades med den västra under tidigare delen av 1400-talet. Då byggdes också sakristian och vapenhuset.

Under 1400-talets andra hälft fick den unge Albertus Pictor i uppdrag att dekorera väggar och valv, varav rester finns kvar idag. Under andra halvan av 1600-talet satte rikskanslern Magnus Gabriel de la Gardie på Karlbergs slott sin prägel på kyrkan. 1666 kom en ny altarpupp på plats, den ersatte den medeltida och består bland annat av två nederländska 1500-talsmålningar.

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	<u>Infoklass:</u> K1

Kyrkomiljön karaktäriseras av den medeltida, fästningslika rundkyrkan i centrum omgiven av kyrkogård, prästgård och kaplansbostad - båda från 1720-talet.

Prästgårdens arrendatorsbostad, med några faluröda uthusbyggnader en bit ifrån, minner om platsens starka anknytning till jordbruksnäringen. Ett speciellt tillskott i miljön utgör Falkenerarbostället från 1726. Området mellan kaplansgården och prästgården är kyrkogårdens äldsta del. Det präglas av lummighet med höga lindar samt av konst- och kulturhistoriskt märkliga gravmonument. Här vilar många kända personer bland annat författarna Carl Love Almquist och författaren Artur Lundkvist.

I sydväst finns ett fristående gravkor, byggt i det sena 1800-talets putsarkitektur, över Regis Cadiér, fransk kock som lät bygga och starta Grand Hotel 1874.



Fig 12. Solna kyrkomiljö med Cadiérs gravkor i mitten av bilden. Foto Mari Ferring 2015-10-26.

Som uttryck för riksintresset Solna AB 37 ingår också

- kyrkogårdens planmönster med huvudsakligen en terränganpassad, friare karaktär men också mer rätlinjiga inslag
- gravkapell och dominerande gravvårdar samt gjutjärnsstaket
- Sveriges första krematorium och urngravar.

Kyrkomiljön har en tät och rik historia med kontinuitet från 1100-talet fram till våra dagar.

Enligt Bebyggelseregistret och Riksantikvarieämbetet ska bland annat följande värden uppmärksammas i förvaltningen av Solna kyrka och kyrkomiljö:

- kyrkogårdens övergripande arkitektoniska gestaltning med kvarter, grusgångar, murar och stomplantering med växtlighet av olika ålder och från olika stilperioder
- kyrkogårdens konst- och kulturhistoriskt märkliga gravkor och gravmonument över betydelsefulla personer i vårt lands historia
- rundkyrkan som en unik byggnadstyp i Mälardalen
- byggnadens murverk som utgör ett oersättligt dokument om byggnadens historia och sin tids byggnadsskick

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	Infoklass: K1

- exteriörens oputsade gråstensfasad och rundhusets kupol och tornhuv
- inredning och inventarier av hög konstnärlig kvalité från svensk stormaktstid och 1700-tal med kungahuset och adeln som mecenater
- fragmentariskt bevarade kalkmålningar av Albertus Pictor som utgör ett omistligt dokument.

Också de danskinspirerade *villorna och huslängorna från 1940-talet* (Karta B nr 13) ritade av arkitekten Dag Ribbing har ett högt kulturhistoriskt och arkitektoniskt värde och ingår i riksintresset AB 37.

Hela området Solna AB 37 hanteras enligt MB 3 kap.



Fig. 13. Radhusen (Karta B nr 13) Foto Mari Ferring 2015-10-26

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	<u>Infoklass:</u> K1

4.7.2 Norra begravningsplatsen

Befolkningen i Stockholm med omnejd växte och de gamla kyrkogårdarna blev så småningom otillräckliga. Kungl Maj:t upplät därför ett område norr om tullarna till det som skulle bli *Norra begravningsplatsen*, stockholmsförsamlingarnas första gemensamma begravningsplats. Norra begravningsplatsen har stort personhistoriskt intresse så till vida att många betydelsefulla och kända personers gravar finns att söka här. Gustaf Lindgren, Gunnar Asplund, Sigurd Lewerentz och Lars Israel Wahlman är exempel på arkitekter som har utformat begravningsplatsen. Sammantaget har Norra begravningsplatsen utvecklats till en av landets mest innehållsrika anläggningar. Anläggningen pryds av skulpturer, reliefer och andra konstnärliga utsmyckningar skapade av några av Sveriges mest framstående skulptörer, bland dem Carl Eldh och Carl Milles. Norra begravningsplatsen i Stockholm är en av Sveriges största begravningsplatser med ca 33 000 gravar. Den är utpekad som ett riksintresse för kulturmiljövården och hanteras enligt MB 3kap6 §.



Fig 14. Norra begravningsplatsen. Foto Zeak Pinto-Guillaume 2015-10-26.

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	Infoklass: K1

4.7.3 Hagalund



Fig. 15. Hagalund och kvarteret Sunnan 1978. Idag passerar tvärbanan platsen. Vykort från Uplandia.se

I princip hela det gamla Hagalund revs efter beslut om rivning och ny stadsplan 1958 och 1963. Det nya *Blåkulla* (Karta B nr 14) består av åtta 100 m långa och 14 våningar höga flerfamiljshus. De blå nyanserna, som bidrar till att skapa ett av 1960-talet och Solnas mer signifikanta landmärken, tillkom genom konstnären Bo Ahlséns arbete. Värdebärande egenskaper är de rena och avskalade formerna, de välbevarade husen med sina färger, de rytmiskt uppbyggda fasaderna och det storskaliga och för tiden mycket eftersträfvade arkitektoniska uttrycket. Större delen av Blåkulla med fastigheterna Nordan 18-25, Sunnan 14-20 har enligt Bebyggelseregistret högsta kulturhistoriska värde (blå klass). Se Plan- och bygglagen i kapitel 2 om Lagrum.

Hagalunds industriområde (Karta B nr 15) skapades under 1930-talet genom att kyrkans mark strax öster om Rudviken planlades för industri med tomträtt. Området har utpekats som särskilt kulturhistoriskt värdefullt på kommunal nivå. Se Plan- och bygglagen i kapitel 2 om Lagrum.

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	Infoklass: K1

4.7.4 Kvarteret Sunnan



Fig. 16. Sunnan 10, hus 4 foto Christer Joelsson 2010-10-26

Sunnan (Karta B nr 16) 10, 11 och 13 består av lamellhus från 1971 med bevarade kubiska former, indragna balkonger och platta tak. Detta hör till bebyggelsens värdebärande egenskaper tillsammans med den systematiska utformningen som ger fasaderna en stark horisontalverkan. Gavlarna är klädda i gult tegel. Genom sin placering och utformning konkurrerar de inte visuellt utan förstärker de blå husen på bergets höjd.

Det låga lamellhuset med plantak är del av utbyggnaden av miljonprogrammet och de finns representerade över hela landet. Byggnaderna i det lilla bostadsområdet Sunnan 10, 11 och 13 är mycket välbevarade och således representativa exempel - i materialval såväl som i utformning - på det sena 1960- och det tidiga 1970-talets bostadsbyggande. Bebyggelsen har en grön klassificering i bebyggelseregistret, vilket innebär ett område med särskilt kulturhistoriskt värde. Se Plan- och bygglagen i kapitel 2 om Lagrum.

4.7.5 Vasalund

Vasalund (Karta B nr 17) består av bebyggelse som till stora delar är uppförd under 1920- och 1950-talen i en brytningstid mellan olika stadsbyggnadsideal. Således finns här mer sammanbyggda kvarter sida vid sida med hus i park. Husen är hantverksmässigt byggda i tegel och puts, en del med klassicistiska detaljer. Högre punkthus hör företrädesvis till 1950-talet. I områdets östra del finns Hagalunds skola. Flera av byggnaderna har av Solna stad utpekats som särskilt kulturhistoriskt värdefulla (nivå A). Se Plan- och bygglagen i kapitel 2 om Lagrum.

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	<u>Infoklass:</u> K1



Fig. 17. Hagalunds skola från kv Bellona. Foto från Solnas bildarkiv.

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	<u>Infoklass:</u> K1

5 *Enskilda byggnadsverk*

5.1 Stockholm



Fig 18. Gustaf Vasa kyrka från nordväst. Foto Mari Ferring maj 2015.

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	Infoklass: K1

5.1.1 Gustaf Vasa kyrka

Gustaf Vasa kyrka (Karta B nr 18) ligger i kvarteret Syrenen i Vasastadens mitt vid Odenplan, placerad mellan esplanaderna Karlbergsvägen och Odengatan i en stadsplan från 1879.¹ Kyrkan började byggas 1901 och invigdes den 10 juni 1906. Arkitekt var August (Agi) Lindegren (1858-1927). Gustaf Vasa kyrka blev Stockholms största församlingskyrka med närmare 1500 sittplatser.

Platsens förutsättningar var en orsak till valet av en monumental centralkyrka i nybarock med romersk/katolska förebilder. Kyrkan är placerad på en delvis upphöjd kyrktomt kringgårdad av en granitsockel och ett järnstaket. Kring kyrkan planterades lindar och häckar 1907. Träden växte sig så stora att ett flertal högs ned på 1930-talet. På ömse sidor om kyrkan står bland annat två mycket kraftiga almar kvar. Några andra storvuxna och flera mindre lövträd växer runt kyrkan, de flesta finns på den mark som vetter mot Karlbergsvägen. Träden utgör en del av allén längs med Karlbergsvägen.

Vid bygget av Gusaf Vasas kyrka var grundförhållandena besvärliga vilket krävde en djup grundkonstruktion ner till berg. Detta skapade i sin tur en källarvåning, en krypta med stora utrymmen och med plats för ett begravningskapell. Begravningskapellet byggdes 1951 om till lillkyrka efter ritningar av arkitekten Georg Rudner. 1924 invigdes ett kolumbarium, ett gravvalv med nischer avsedda för urnor med de kremerade avlidnas aska, i källaren åt norr. Kolumbariet i Gustav Vasas kyrka lär vara Sveriges första och är idag landets största med plats för cirka 35 000 urnor. Här finns bland annat en glasmålning, skulptur samt en mosaik av Einar Forseth från 1956.

Kyrkan är grundlagd på betongpelare och en variant av armerad betong – en ny byggnadskonstruktion för sin tid. Murarna är av putsat tegel och kupolens stomme är av trä, delvis med en förstärkning i stål. En större restaurering genomfördes 1965-66 under ledning av arkitekten David Dahl. Fasaderna och kupolen restaurerades även på 1990-talet.



Fig 19. Gustaf Vasas kyrkoportal mot norr. Foto Mari Ferring maj 2015.

¹ Den allékantade Carlbergs Allé är dock mycket äldre (finns med på Tilleus karta från 1733).

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	<u>Infoklass:</u> K1

Interiören präglas av en stor altaruppsats utförd av Burchardt Precht 1725-31 som ursprungligen stod i Uppsala domkyrka, men som flyttades därifrån i samband med en renovering 1885-93. Altaruppsatsen är "den svenska, kyrkliga dekorationskonstens största verk" enligt Svenska kyrkan. Korsmitten har kupolvalv med målningar komponerade av Vicke Andrén, som också genomfört dekorer på korsarmarnas valv. Murarna har rika profilerade listverk och takpartier med kartuscher. Altarmuren är dekorerad med en fresk av Olle Hjortzberg.



Fig 20. Gustaf Vasas interiör med altaruppsatsen från 1720-talet. Foto från P4, publicerat onsdag 21 oktober 2009. Sida: sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=103&artikel=3181695

Gustaf Vasas kolumbarium är unikt i Sverige genom sin storlek och innehåller konstverk av framstående konstnärer. Det har en viktig roll i svenskt begravningsklick i och med det stora kolumbariet. Altaruppsatsen är av omistligt värde. Även kyrkans interiörer i övrigt har mycket stora kulturhistoriska värden som del av helhetsgestaltningen och svensk kyrkohistoria.

Gustaf Vasa kyrka omfattas av KML 4 kap vilken föreskriver att kyrkobyggnader, kyrkotomter och begravningsplatser tillkomna före 1940 inte får ändras på något väsentligt sätt utan tillstånd från länsstyrelsen. Kyrkliga inventarier av kulturhistoriskt värde och som inte ägs av privatpersoner omfattas också av tillståndsplikt.

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	Infoklass: K1



Fig. 21. Gustav Vasa kyrka september 2012. Foto Ebbis. Arkitekturens monumentalitet med referenser till romersk/katolskt stadsbyggande och barockarkitektur skymts eftersom träden vuxit sig stora.

5.1.2 Mikaelskapellet

Mikaelskapellet (Karta B nr 19) ligger i Rödabergsområdet, kvarteret Urnan 24, Karlbegsvägen 64, och uppfördes 1913-1914 efter ritningar av det produktiva arkitektkontoret Höög & Morssing. Kapellet är placerat mellan vanliga flerfamiljshus med ett stor korsförsedd gavel mot gatan. Interiören präglas av en stor omgestaltningen som genomfördes under 1950-talet, ledd av arkitekt Otar Hökerberg på 1950-talet. Kyrkan omfattas av KML 4 kap.

5.1.3 Gustaf Vasas församlingshus, Kejsarkronan 7

På Upplandsgatan 54 står ett femvåningshus från 1904-1905 ritat av arkitekterna Hagström & Ekman (Karta B nr 20). Byggnaden har fortfarande funktioner för Gustaf Vasa församling. Byggnaden är synnerligen kulturhistoriskt värdefull, av blå klass enligt Stadsmuseet. Ingår i riksintresset Stockholms innerstad (MB 3kap6 §). Se även Plan- och bygglagen i kapitel 2 Lagrum.

5.1.4 Stockholms gamla högskola

Stockholms gamla högskola (Karta B nr 4), "Studentpalatset", Bergsmannen större 8, är en byggnad ritad av Erik Lallerstedt. Den invigdes 1927 för högskolans juridiska och humanistiska fakulteter som ett "tempel tillägnat vetenskapen". Huset är enskilt byggnadsminne sedan 1993 enligt KML 3 kap.

5.1.5 Posthuset, Resedan 3.

Resedan 3, Posthuset vid Odengatan (Karta B nr 21) är ritat av arkitekt Erik Lallerstedt och är sedan 1994 förklarat som enskilt byggnadsminne enligt KML 3 kap.

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	Infoklass: K1

5.1.6 Disponentvillan Hamburgerbryggeriet i kvarteret Riddarsporren 2

Under närmare 100 år bedrevs bryggerirörelse (Hamburgerbryggeriet) inom kvarteret Riddarsporren. De flesta bryggeribyggnader revs under 1970-talet men en disponentvilla på Norrtullsgatan (Karta B nr 22) och ett bryggghus i jugendstil bevarades. Byggnaden uppförd i sten, tegel, puts, smide och originalsnickrier har ett kulturhistoriskt värde motsvarande kraven för ett byggnadsminne (blå klass). Ingår i riksintresset Stockholms innerstad (MB 3kap6 §). Se även Plan- och bygglagen i kapitel 2 Lagrum.

5.1.7 Odenplans tunnelbanestation

Nedgången till *Odenplans tunnelbanestation* markerades tidigare av Eric Glemmes ”flygande” betongtak. På Odenplan fanns också den så kallade ”Sippans kiosk” (kvarteret vid Odenplan hette tidigare Sippan). Idag finns en ny byggnad på platsen ritad av 3XN arkitekter, färdig 2014. Själva tunnelbanestationen med sitt välvda tak invigdes 1952. Rummet som bildas av det välvda taket, ljussättningen och de blå kakelplattorna över både spår och mittenplattform har en stark och egen karaktär av särskilt kulturhistoriskt värde. Grön klass. Se Plan- och bygglagen i kapitel 2 Lagrum

5.1.8 Vasa Real, kv Resedan 2

Vasa real (tidigare Vasa läroverk, Vasa yrkesfackskola och Vasa gymnasium) (Karta B nr 23), har varit skola sedan den byggdes på 1920-talet. Bland annat på grund av första världskrigets ekonomiska förutsättningar blev byggperioden lång. Huset började byggas 1916 och stod klart först 1926 efter ritningar av arkitekter Gustaf Améen och P G Hjertén. Vasa Reals imposanta arkitektur är ett så kallat ”folkskolepalats” som likt en medeltida borg med murar dominerar kvarteret. Dominansen och det tydliga anslaget ger byggnaden betydelse för Karlbergsvägens karaktär och historia. Planen, där volymen är avskuren och snedställd i förhållande till gatorna, ger skolans entré en huvudroll.

Enligt Stockholms stadsmuseum (kommunal instans) bedöms skolan ha ett särskilt kulturhistoriskt värde (markerad i grönt på klassificeringskartan). Ingår i riksintresset Stockholms innerstad (MB 3kap6 §). Se även Plan- och bygglagen i kapitel 2 Lagrum.

5.1.9 Röda Bergen – enskilda fastigheter

Röda bergen består av ett antal enskilda fastigheter med synnerligen höga kulturhistoriska värden (blå klass). Följande fastigheter har markerats i blått: Sigyn (Karta B nr 5) 17, 18, 22, 26, 27, 28, 29, 30, 31, Humleboet (Karta B nr 6) 7, 12, 13, 14, 15, 16, 17, Verdandi (Karta B nr 7) 36, 38, 39, 42, 43, 44 Mystacken (Karta B nr 8) 25, 30, 31 samt Bikupan (Karta B nr 9) 18, 19, 20, 21, 22. Ingår i riksintresset Stockholms innerstad som värdekärna (MB 3kap6 §). Se även Plan- och bygglagen i kapitel 2 Lagrum.

5.1.10 Kvarteret Snöklockan

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	<u>Infoklass:</u> K1

Betydelsefulla kvarter för stadsbilden och stadsplanestrukturen är bland annat hela kvarteret Snöklockan (Karta B nr 1 Fig 5). Hela kvarteret är uppförd inom en 15-årsperiod mellan 1895 och 1910 och bildar en sammanhållen och välbevarad helhet. Arkitekturen i detaljering av räcken och i putsdetaljer är mestadels kvar från byggnadstiden, vilket uttrycker arkitekturidealet som det gestaltades vid sekelskiftet 1900. Ingår i riksintresset Stockholms innerstad (MB 3kap6 §). Se även Plan- och bygglagen i kapitel 2 Lagrum.

5.2 SOLNA – enskilda byggnadsverk

5.2.1 Solna Kyrka



Fig. 22 Solna kyrka Foto Calldik Lundblad, uå, Solna bildarkiv



Fig 23. Solna kyrkoportal från 1600-talet. Foto Mari Ferring 2015-10-26.

Solna kyrka (Karta B nr 12) är grundlagd under senare delen av 1100-talet som en romansk rundkyrka och tillbyggd i etapper under medeltiden (se beskrivning av hela miljön). Kyrkan och kyrkomiljön har synnerligen höga kulturhistoriska värden och omfattas av tillståndsplikt enligt KML 4 kap.

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	<u>Infoklass:</u> K1

5.2.2 Hagalunds kyrka



Fig. 24. Hagalunds kyrka Sunnan 12. Foto L.G. Foto 2011-06-07.

Hagalunds kyrka (Karta B nr 24) är en av landets få utpräglade jugendkyrkor. Kyrkan fick stå kvar när bebyggelsen i det äldre Hagalund revs. Exteriören bevarar ursprunglig utformning.

Interiört är altartavlan av Carl Eldh och fönstrens jugendutformning från byggnadstiden. 1965 års restaurering är annars kyrkorummets tydligaste årsring. Restaureringen synliggörs av det svartröda kalkstensgolvet med altare och predikstol i samma material. Det glasade trägallret till församlingssalen, den mörkt röda bänkinredningen och kyrkorummets stora ljuskronor utgör även påtagliga inslag från 1960-talet i den annars relativt avskalade interiören.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön:

- kyrkans välbevarade jugendexteriör
- ursprunglig altarrelief
- 1965-års tillägg såsom predikstol, altare, dörrar, glaspardier, dopfunt, ljuskronor, armaturer samt textilier.

Kyrkligt kulturminne. 4 kap. KML ,Tillkommen före utgången av år 1939. Omfattas av tillståndsplikt 4kap.3§

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	<u>Infoklass:</u> K1

5.2.3 Solna Albydal 3



Fig. 25. Solna Albydal 3. Foto Mari Ferring 2015-10-26.

Kontorshusen i Albydal 3 (Karta B nr 25) uppfördes ursprungligen 1976-1981 som huvudkontor åt företaget Esselte. Anläggningen består av tre separata, storskaliga lameller. Byggnadernas utformning är typisk i materialval och form för 1970-talets arkitektur, även vad gäller växtval och markplanering. Anläggningen är välbevarad och har enligt bebyggelseregistret ett särskilt högt kulturhistoriskt värde (grön klass). Se Plan- och bygglagen i kapitel 2 om Lagrum.

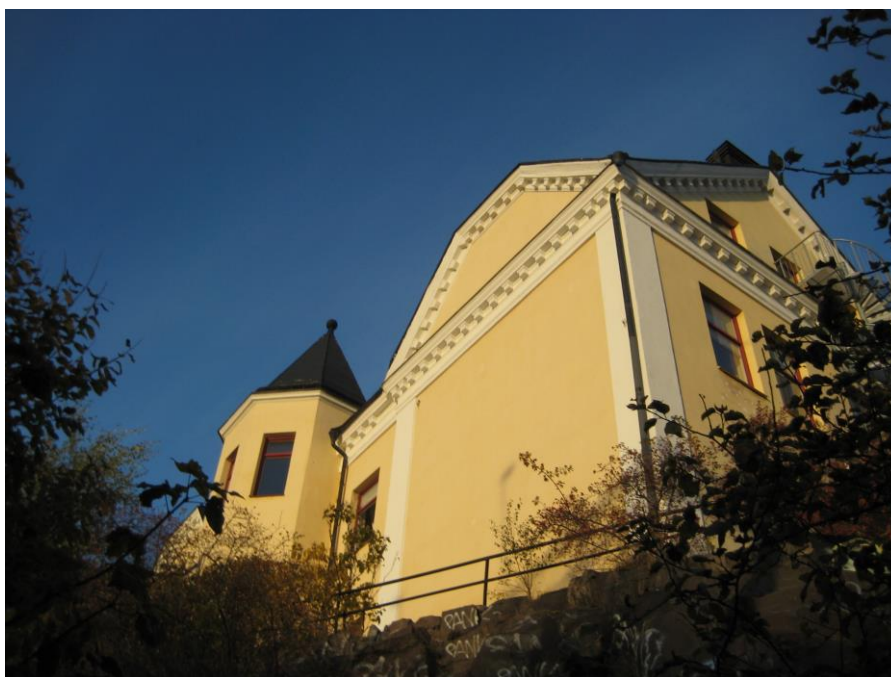
5.2.4 f.d. Centralskolan, Kvarteret Åldermannen

Solnas äldsta skola, Gamla Centralskolan, uppfördes 1874 efter ritningar av Axel Kumlien. Nya Centralskolan från 1901 ligger strax intill (Karta B Nr15). De är båda välbevarade, den äldsta skolan har särskilt stort kulturhistoriskt värde. Den nyare är också kulturhistoriskt värdefull. Se Plan- och bygglagen i kapitel 2 om Lagrum.

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	<u>Infoklass:</u> K1



Fig. 26. Björkbackaskolan, f.d. centralskolan. Solnas äldsta skolbyggnad Bild: Wikimedia commons I99pema



Centralskolan från 1901. Foto Mari Ferring 2015-10-26.

Fig 27. Nya Fig 27.

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	<u>Infoklass:</u> K1

5.2.5 Rudviken 6, f d Simpan 4-5, Solna

En enda byggnad återstår av det ursprungliga bostadsområdet *Rudviken*. Sank mark hade här blivit byggbar mark genom landhöjning och tippmassor. Den lilla stadsdelen Rudviken med tre kvarter och ett tjugotal byggnader i finstämd 20-talsklassicism revs successivt 1981-84 eftersom de dåliga grundförhållandena hade orsakat svåra sättningsskador på husen. Det enda kvarvarande huset byggdes 1930 av tegel, de övriga husen var byggda av plank.



Fig. 28. Rudviken 6, f d Simpan 4-5 i Hagalund. Foto Mari Ferring 2015-10-26

Huset är byggt som ett kopplat parhus och har ett dubbelt framspringande gavelparti åt öster. Det har valmat tak med en kraftig, profilerad takgesims och karaktäristiska, utformade takkupor. Huset är putsat. Skyddsbestämmelsen q har införts i gällande detaljplan. Se i övrigt Plan- och bygglagen i kapitel 2 om Lagrum.

Efter rivningarna på 1980-talet uppfördes det nya Rudviken runtomkring. Bostadsområdet stod inflyttningsklart 1986.

5.2.6 Fridhemsskolan, Solna Platån 23

Fridhemsskolan (Karta B nr 27) byggdes 1968-1971 efter ritningar av arkitekt Nils Nilsson. Fasadernas materialval och färgsättning är tidstypiska och den ursprungliga arkitekturen är trots smärre förändringar välbevarad. Platån 23 har enligt Bebyggelseregistret ett särskilt högt kulturhistoriskt värde (grön klass). Se Plan- och bygglagen i kapitel 2 om Lagrum.

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	Infoklass: K1

6 Specifika värden inom utredningsområdet - sammanfattning

6.1 Nationellt värde

Inom området finns kulturmiljöer som utgör riksintresse enligt MB 3 kapitlet.

Riksintresset för kulturmiljövården Stockholms innerstad innefattar bl.a. Vasastaden, Vasaparken, Röda bergen och Birkastaden med tydliga uttryck för stadsplaneringskonst under 1870-talet – 1920-talet. Observatoriekullen, Vasaparken och Röda bergen är av Stadsmuseet i Stockholm utpekade som värdekärnor inom ramen för riksintresset. Inom området berörs även 1800-talets stadsplanestruktur med esplanaderna samt Malmarnas stenstad som delar av riksintresset Stockholms innerstad. Förutom enskild, omistlig bebyggelse inom riksintresseområdet och Karlbergsvägens och Röda Bergens stadsbyggnadskarakter är de tydligt avläsbara "årsringarna" i stadsväxten samt stenstadens tydliga yttre gräns relevanta att beakta.

Inom utredningsområdet Odenplan-Hagastaden finns även ett antal byggnadsminnen som skyddas inom ramen för kulturmiljölagen (KML). Det gäller Stockholms högskola från 1927 (byggnadsminne), Posten Resedan 3 vid Odengatan från 1929 (byggnadsminne) och Observatoriemuseet (1747-1752, byggnadsminne) samt byggnadsminnet Gamla stenbrottet, "Gammelgården" (1770-tal) i Solna kommun.

Sträckan berör även fyra kyrkobyggnader, Gustaf Vasa Kyrka vid Odenplan, Mikaelsskapellet i Röda Bergen, Hagalunds kyrka och Solna kyrka. Samtliga skyddas som kyrkliga kulturminnen enligt KML 4 kap, tillkomna före utgången av år 1939. De omfattas av tillståndsplikt. Kyrkominnet Gustaf Vasa har samma avgränsning som kvarteret Syrenen. Delar av Solna kyrkomiljö och delar av Norra Begravningsplatsen, som också ingår i riksintresset Solna AB37, finns inom ramen för utredningsområdet (150 meter på var sida om räls, det vill säga påverkansområdet för vibrationer).

6.2 Regionalt/kommunalt värde

6.2.1 Stockholm stad

Stockholms stadsmuseum har tagit fram ett planeringsunderlag som redovisar bebyggelsens kulturhistoriska värden i Stockholms stad. Sträckningen Odenplan-kommungränsen berör 30-40 byggnader som Stockholms stadsmuseum bedömer har ett värde som kan motsvara fodringarna för byggnadsminnesförklaring enligt kulturmiljölagen, främst inom området Röda Bergen (markerade med blått på kartan). Dessa miljöer kan kopplas till riksintresset Stockholms stad med även till Plan- och bygglagen.

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	Infoklass: K1

Vidare berörs ett antal sammanhängande miljöer i Stockholm och ca 170 byggnader som har ett värde som kan sägas motsvara Plan- och bygglagens bestämmelser om särskilt värdefull bebyggelse. Plan- och bygglagens varsamhetsparagraf gäller all bebyggelse inom området, således även de som markerats med gult, det vill säga bebyggelse med visst kulturhistoriskt värde och/eller av positiv betydelse för stadsmiljön.

Blå markering, Synnerligen höga kulturhistoriska värden. Bebyggelse som uppfyller de fordringar som kan ställs på ett byggnadsminne.

Grön markering: Fastighet med särskilt höga kulturhistoriska värden.

Gul markering: fastighet av visst kulturhistoriskt värde och/eller av positiv betydelse för stadsmiljön.

För särskilt kulturhistorisk värdefull bebyggelse är 8 kap 13 § i Plan- och bygglagen tillämplig. För all bebyggelse är 8 kap 14 § och 17 § tillämpliga.

6.2.2 Solna stad

För Solna finns bland annat kulturmiljöunderlag i form av kulturminnesvårdsprogrammet från 1988. Programmet, som har reviderats, finns med i kommunens översiktsplan som antogs år 2007. En del av Solnas bebyggelse har klassificerats enligt Stockholms principen om färgerna blått, grönt, gult etcetera. Detta gäller till exempel Blåkulla och kvarteret Sunnan. De flesta har dock nivåindelats enligt A-C, där A markerar det som är mest kulturhistoriskt värdefullt.

För särskilt kulturhistorisk värdefull bebyggelse är 8 kap 13 § i Plan- och bygglagen tillämplig. För all bebyggelse är 8 kap 14 § och 17 § tillämpliga.

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	<u>Infoklass:</u> K1

7 Skyddsåtgärder

Det kan finnas en risk för vibrationsskador på de miljöer och de byggnader som i texten har utpekats som kulturhistoriskt värdefulla. Framför allt gäller detta inom riksintresset Stockholms innerstad och kvarteren invid den för kulturmiljövården riksintressanta Odenplan och Karlbergsvägen. Kyrkorna, inte minst Gustaf Vasa kyrka, behöver utökade och noga planerade skyddsåtgärder. Projektet ska eliminera risker genom åtgärdsprogram och byggnadsspecifika kontrollprogram. Miljöerna ska därmed skyddas genom adekvata förebyggande åtgärder som säkerställer att exempelvis grundvattennivån inte påverkar bebyggelsen negativt samt att åtgärder mot vibrationer fungerar tillfredsställande.

Områdets kulturhistoriska helheter har stor betydelse, vilka naturligtvis är uppbyggda av enskilda delar. Karlbergsvägen och Röda Bergen är båda värdekärnor i riksintresseområdet Stockholms innerstad (1800-talets stadsplanestruktur samt Röda Bergens stadsbyggande). De kulturvärden som ligger i riksintressets struktur, samband och stadsbild, platser, gatunät och kvarter betraktas här som "blåklassade" även om enskilda byggnader är markerade "gröna". Ett mer specifikt urval av den bebyggelse och de strukturer som är värdebärande kommer att göras i riskanalys, åtgärdsprogram och byggnadsspecifika kontrollprogram (gäller även fornlämningar). På grund av tunnelbanans planerade ytläge vid Odenplan och längs Karlbergsvägen kommer åtgärdsprogrammet att innehålla en fördjupad analys som relaterar till kunskap främst inom mät, hydrologi, geoteknik, vibrationer samt byggnadskonstruktion.

I övrigt hänvisas till arbetsmetod i *Så här arbetar vi med skydd av kulturbyggnader*, Stockholms läns landsting, 2015.

8 Litteratur och källor

Websidor

<http://solnaforsamling.se/locations/solna-kyrka/> besökt 2015-09-15

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:whBUYVkr44J:https://www.svenskakyrkan.se/default.aspx%3Fid%3D551087+&cd=3&hl=sv&ct=clnk&gl=se>
besök 2015-09-15

Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister (FMIS)

<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>

Riksarkivet, Sveriges äldsta storskaliga kartor (GEORG)

<http://riksarkivet.se.ezproxy.its.uu.se/geometriska>

Övriga källor

Så här arbetar vi med skydd av kulturbyggnader, Stockholms läns landsting, 2015.

Stockholms stadsmuseum 2007 och Riksantikvarieämbetet, Bebyggelseregistret 1998

<u>Dokumenttyp:</u> 22-Beskrivning	<u>Revdatum:</u> -	<u>Rev:</u> -
<u>Dokumenttitel:</u> Kulturmiljö och stadsbild	<u>Diariennr:</u> -	<u>Infoklass:</u> K1

Alla tiders Stockholm, Stadsmuseet om riksintresset Stockholms innerstad.

Program till skydd för kulturmiljön och kulturhistoriska byggnader. Trafikverket, maj 2007.

Kommunala planeringsunderlag i Solna:

- Maria Malmlöf Kulturmiljöer i Solna, Kulturminnesvårdsprogram för Solna kommun, 1988
- Solnas 1930-talsbebyggelse, inventering 2004
- Solnas 1940-talsbebyggelse, inventering 2004
- Solnas 1950-talsbebyggelse, inventering 2001
- Arkitektur i Solna, 1994

Litteratur

Århem, B. 2005. *Sandgropen 7, Stockholms stad, Norrmalm. Arkeologisk undersökning 1989*. Stockholms stadsmuseum rapport 2005:12. (Dnr 321-1529-2006).

Äldre kartor

Ägomätning 1694 Solna socken Alby nr 1-3

Karta över Solna socken 1851.

Karta över Stockholm med omgifningar 1906.

Karta över Stockholm med omgivningar på 1910-talet.